

Verlichtingsadvies wijkpark Zuidwijk Velsen

Amsterdam, 19 december 2002

Harm Jan Korthals Altes
Carolien van den Handel

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
1.1	Vraagstelling en opdrachtverlening	3
1.2	Plan van aanpak en werkwijze	3
2	Korte inventarisatie	5
2.1	Bewonerssamenstelling nu en in de toekomst	5
2.2	Huidig en verwacht gebruik van het park	5
2.3	Huidige beleving sociale veiligheid	6
2.4	Verkeerscirculatie	6
3	Schouwverslag	7
4	Verlichtingsadvies langzaam verkeersroute	8
4.1	Overwegingen bij het concept voor het nieuwe park	8
4.2	Overwegingen voor verlichting van de fiets- en wandelroute	9

1 Inleiding

De gemeente Velsen en de Stichting Woningbedrijf Velsen zijn bezig met de herstructurering van de het gebied Zeewijk in Velsen. Daartoe is een Masterplan voor het gebied Zeewijk opgesteld.

In fase 2 van het verbeterproject voor de wijk wordt onder andere het park tussen de Vlakkenflats aangepakt. Het oorspronkelijke concept van in de duinen gelegen stempels (de Vlakkenflats) is sterk aangetast. Men acht het herstellen van het oorspronkelijke concept niet reëel. Als nieuw concept is daarom gekozen voor een meer met het omringende duinlandschap contrasterende invulling. De nieuwe inrichting van het wijkpark zal een meer gecultiveerde uitstraling krijgen en is bedoeld als centraal oriëntatiepunt in de wijk. Het zal een gebruiksfunctie voor alle wijkbewoners krijgen, waarmee de invulling dus gedifferentieerd wordt. Men voorziet een levendige en veelzijdige gebruikruimte, besloten tussen de Vlakkenflats. Door een open inrichting zal de sociale veiligheid aanzienlijk worden verbeterd.

In de lengte van het park wordt een opvallende route gemaakt, voor zowel fietsers als voetgangers. Vanuit alle hoven wordt een voetpad aangelegd. Het park wordt daarmee vanuit alle zijden goed toegankelijk gemaakt.

1.1 Vraagstelling en opdrachtverlening

Binnenkort gaat de gemeente een intensief participatietraject met de bewoners in, over de toekomst van het wijkpark. De bedoeling is dat wijkbewoners hun keuze over de definitieve functie en invulling van het park kenbaar kunnen maken en de gemeente zal de beslissing over de definitieve plannen ook daarvan laten afhangen. Er ligt op dit moment dus nog niets over het toekomstige park vast. Dat er een langzaam verkeersroute door het park getrokken zal worden lijkt echter wel bijna vast te liggen.

Het aspect van de sociale veiligheid krijgt in het project, welke invulling het park ook zal krijgen, zeer nadrukkelijk aandacht. Een belangrijk aandachtspunt vormt daarbij de verlichting van het park en in het bijzonder van de beoogde fiets en wandelroute. De opdrachtgever wil zich, vóór zij het participatietraject met de bewoners in gaat, een gefundeerde mening hebben gevormd over het al dan niet en onder welke voorwaarden verlichten van de fiets- en wandelroute.

6 December is telefonisch overleg gevoerd tussen de heer Jansen van de gemeente Velsen en Harm Jan Korthals Altes van DSP-groep. Aan DSP-groep is gevraagd advies uit te brengen over de verlichting van de geplande langzaam verkeersroute door het park.

Onderstaand treft u het verslag van de bevindingen en het advies van DSP-groep hierover aan.

1.2 Plan van aanpak en werkwijze

Om de opdrachtgever te kunnen adviseren over de wenselijkheid van verlichting van het fiets- en wandelpad door het park, is een kort onderzoekje uitgevoerd naar de huidige en verwachte situatie in en om het park en in de wijk als totaal.

Samen met de landschapsarchitecte van de gemeente, Barbara Schmitt, hebben twee medewerkers van DSP-groep een avondschiouw in het park en door de bebouwing daaromheen gehouden. DSP-groep heeft een het park-plan en kaartmateriaal van het gebied bestudeerd om een ruimer beeld van de wijk en de verwachte ontwikkelingen te krijgen. Voorts is telefonisch informatie ingewonnen bij de heren Jansen en Van Leuven van de gemeente Velsen en mevrouw Koelemeij, hoofd van de afdeling projectrealisatie en de heer Ras, projectontwikkelaar, van de Stichting Woningbedrijf Velsen, over de huidige en toekomstige situatie, over de plannen en de verwachtingen ten aanzien van het wijkpark zelf en de omringende wijk in het geheel.

2 Korte inventarisatie

Het verlichtingsadvies is gebaseerd op de visie op de huidige situatie en de ingeschatte situatie voor de toekomst. Vóór we het verlichtingsadvies presenteren, wordt daarom eerst een beeld geschetst van de context waarbinnen wij de plannen voor het park zien en in het verlengde daarvan, de achtergrond waaruit het advies tot stand is gekomen.

2.1 Bewonerssamenstelling nu en in de toekomst

De Vlakkenflats rond het (toekomstige) wijkpark betreft middelhoogbouw, in de sociale huursector. Behalve in de Hazevlak hebben de flats woningen met tuin op maaiveldniveau. In alle flats zien woonkamers op het park uit.

De geplande 8 nieuwbouwblokken op de hoeken van de Vlakkenflats, aan zowel de flats aan de noord- als aan de zuidzijde, zullen in de middeldure koopsector worden gerealiseerd (ruim honderd appartementen). Het betreft vooral 3-kamer appartementen. Als doelgroep voor deze nieuwbouw heeft het woningbedrijf senioren en startende tweeverdieners op het oog (informatie van de Stichting Woningbedrijf Velsen).

In de wijk ten westen van de Vlakkenflats zullen, aan de Dennekop- en Keetberglaan e.o. nog enkele honderden woningen worden toegevoegd, gedifferentieerd qua type: huur en koop van verschillende prijsklassen. Hier zal de bewonerssamenstelling meer gedifferentieerd zijn; men verwacht hier meer gezinnen met kinderen. De bestaande woningen in de buurt worden vooral door senioren bewoond.

2.2 Huidig en verwacht gebruik van het park

Het huidige gebruik van het park beperkt zich hoofdzakelijk tot hondenuitlaters, mensen die een wandelingetje maken, een enkele fietser en in beperkte mate door boodschappende wijkbewoners.

Via de wijkcoördinator is bekend dat in het huidige park regelmatig jongeren rondhangen en dat er ook gedeald wordt. Dit concentreert zich bij de waterspeelplaats aan de oostzijde van het terrein. Tijdens onze schouw zag het er ordentelijk uit; latere informatie bracht aan het licht dat actieve buurtbewoners hier regelmatig schoonmaakacties houden.

De gedachten over het toekomstig gebruik van het park bij gemeente en het woningbedrijf Velsen lopen uiteen.

De gemeente wil in de groenzone tussen de Vlakkenflats het park van de wijk realiseren; een levendige, centrale ontmoetingsplek voor alle bewoners van de wijk. Zij heeft recreatieve voorzieningen voor ogen voor kinderen en jongeren (speeltoestellen, skatebaan, trapveldje, basketbalveldje) en uitnodigende verblijfsplekken voor volwassenen: bankjes tussen aantrekkelijke beplanting. Overkappingen en hangplekken zijn in de visie van de gemeente nadrukkelijk uitgesloten, gezien de beslotenheid van het gebied. De gemeente voorziet een frequent gebruik van het park door kinderen van de scholen in de buurt. (Overigens zijn er voor jongere kinderen wel verschillende alternatieven in de wijk aanwezig).

Het woningbedrijf heeft een veel rustiger beeld voor ogen: vooral kijkgroen met fiets en wandelpaden; geen gebruiksfuncties. Zij gaat er van uit dat vooral door omwonenden van het park gebruik gemaakt zal worden, als een verlengstuk van de eigen woning.

Allen zien wel de waarde van een doorgaande fietsroute door het park, in de lengterichting, van west naar oost. Op dit moment denkt men aan een dubbel fietspad met aan beide zijden een wandelpad daarlangs lopend. Volgens het parkplan wordt bovendien vanuit alle hoven een voetpad aangelegd, zodat vanuit de omliggende bebouwing ook in noord-zuid richting het park kan worden ingestoken.

Het centrum bestaat hoofdzakelijk uit winkels. Daarvan is in elk geval één een supermarkt die 's avonds tot 20.00 uur geopend is. Eén maal per week zijn de winkels op koopavond open. Verder bevat het centrum een bibliotheek (ook 's avonds open?), een restaurantje, alias snackbar. Het gebruik van het centrum zal in de avonduren dus beperkt zijn.

2.3 Huidige beleving sociale veiligheid

Via de wijkcoördinator is bij de gemeente bekend dat rondhangende jongeren en drugshandel bij het waterspeelplaatsje, door omwonenden als onveilig wordt ervaren. Een informatieronde die door de gemeente is uitgevoerd bij de omliggende scholen heeft aan het licht gebracht dat kinderen het park eng vinden om te spelen: het park is te besloten, en het is er te stil. De kinderen ervaren de enkele fietsers en wandelaars als onvoldoende levendig.

Bij het woningbedrijf, beheerder van de omliggende Vlakkenflats, zijn geen klachten van omwonende bekend over ervaren onveiligheid van het park in zijn huidige opzet. Het woningbedrijf heeft regelmatig contact met de bewonerscommissie.

2.4 Verkeerscirculatie

De gemeente is van mening dat Zeewijk een tekort aan langzaam verkeersroutes heeft. De herstructurering van het park biedt de mogelijkheid in de behoefte hieraan te voorzien. Men heeft zich ook gerealiseerd dat het winkelcentrum aan de oostkant van de Vlakkenflats onlogisch ontsloten is, daar een belangrijk gedeelte van de gebruikers vanuit de westkant naar het centrum komt. De meest logische route zou voor deze mensen door het park heen leiden. De geplande nieuwbouw aan de westkant van de wijk doet het aantal personen dat van het winkelcentrum gebruik zal maken bovendien toenemen. Ook voor deze nieuwe bewoners zal een kortere route door het park aantrekkelijk kunnen zijn. Vanuit de westelijk van het park gelegen woningen loopt de route nu over de Orionweg en vervolgens òf over de Scheiberglaan òf over de Bellatrixstraat naar de Kruisberglaan, aan de overzijde waarvan het winkelcentrum gelegen is.

De door de gemeente voorgestane langzaam verkeersroute(s) door het park sluit nadrukkelijk gemotoriseerde tweewielers uit; het gaat alleen om fietsers en voetgangers.

Vanuit de hoven van de Vlakkenflats zijn voetgangerspaden het park in gepland, zowel aan de noord- als aan de zuidzijde.

3 Schouwverslag

Op een ijskoude, doordeweekse decemberavond is tussen 17.00 en 18.00 uur een wandeling door het park en de omliggende bebouwing gemaakt. Bij de beëindiging van de schouw was het volledig donker.

Verschillende punten trokken onze aandacht. De omliggende flats hebben afwisselend galerijen en balkons aan de parkzijde. Alle woningen hebben een zijde van de woonkamer aan het park liggen; er is dus over de langsrichting van het park aan twee zijden vanuit alle flats zicht op het park. Er waren tijdens de schouw weinig woningen waar de gordijnen gesloten waren. 4 van de 5 flats, alleen Hazevlak niet, heeft woningen met tuintjes op het maaiveld, ook op dat niveau is dus overal zicht op het park. Veel sociale ogen dus.

Op dit moment is de begroeiing van het gebied dicht en, ondanks de bladerloosheid, weinig transparant. Gecombineerd met het heuvelachtige profiel betekent dat dat het zicht op wat er in het park gebeurt, vanaf maaiveldniveau, nu zeer beperkt is.

Daar waar de begroeiing minder dicht is, is de beperkte afstand tussen de flats aan noord- en zuidzijde te voelen, m.n. in het middengebied, tussen het Verbrande vlak en de Zandkuil. Vanuit die flats kan men de langskomende wandelaar of fietser herkennen. Dit voelt als een van de minder onveilige plekken, gelukkig gelegen, in het hart van het park.

Naar alle flats lopen paadjes, die men in geval van nood kan gebruiken als vluchtroute.

Opvallend zijn de willekeurig geplaatste hekken die her en der door het park langs de paadjes staan geplaatst. Op dit moment beperken deze de vluchtmogelijkheden enigszins.

Wij kwamen gedurende onze wandeling slechts een enkele persoon tegen. De verlaten waterspeelplaats zag er netjes uit. De beslotenheid van de plek doet echter wel vermoeden dat hier jongeren zullen samenkomen (wat uit onze latere informatie ook zou blijken).

Om vanuit het park direct op de Orionweg te komen moet men een klim maken; het terrein is op dit punt flink geaccidenteerd.

De Scheiberglaan en de Bellatrixstraat zijn geen onaantrekkelijke routes om te passeren vanuit de westelijke bebouwing naar het centrum toe. Heen of terug moet men vanaf beide straten de Kruisberglaan oversteken om bij het winkelcentrum te komen.

Het aantal gebruikers van het restaurantje/snackbar was op dit uur van de dag beperkt (hoewel etenstijd, maar erg koud); er zaten slechts enkele consumenten.

4 Verlichtingsadvies langzaam verkeersroute

4.1 Overwegingen bij het concept voor het nieuwe park

Vóór we het verlichtingsadvies voorleggen willen we enkele opmerkingen maken over het parkconcept als geheel. Wij hebben het gebied ervaren als betrekkelijk uniek en kunnen ons goed voorstellen dat het landschappelijk karakter behouden zou blijven. In de omgeving is veel recreatiegebied in de duinen aanwezig en het is ons inziens de moeite waard te overwegen de beoogde centrumfunctie op deze locatie te beperken. De beslotenheid van het gebied geeft een bijzonder karakter aan het terrein, dat met minder recreatieve ingrepen beter behouden zou kunnen worden. Direct omwonenden zijn vooral ouderen. Doelgroepen voor de nieuwbouwflats op de hoeken van de bestaande zijn ouderen en starters op de woningmarkt. Weinig kinderen dus. De nieuwbouw ten westen van het gebied zal gedifferentieerder zijn, maar de behoefte aan seniorenwoningen is groot.

Zeewijk ligt aan de rand van de meer stedelijke bebouwing, en het is de vraag of een dergelijk perifere ligging voldoende draagvlak heeft voor de beoogde centrumfunctie, zeker gezien het feit dat voor iedereen die recreëren wil daarvoor op enkele honderden meters verder een groot duingebied toegankelijk is. Kinderspeelvoorzieningen zijn bovendien ook op alternatieve plekken in de wijk aanwezig.

Bij onze aarzeling over het concept voor het nieuwe park speelt ook mee de vraag of een toenemend gebruik van het park door niet omwonenden door de huidige bewoners als winst ervaren zal worden. De te verwachten lawaaierigheid en het toenemend aantal mensen zal de beleving van het rustig woongenot flink doen veranderen. Te verwachten is dat (een deel van) de flatbewoners zich van het park zal afkeren door gordijnen dicht te doen, schuttingen op te trekken en minder gebruik van de tuintjes en balkons te maken.

De wens om een fiets en wandelroute door het park te realiseren is vanuit de bewoners van het westelijk gelegen woongebied aan de Dennekoplaan e.o. te rechtvaardigen. Wij hanteren een verhoudingsgetal van hooguit 1,5 om mensen te bewegen een alternatieve route te nemen. Momenteel is de kortste route vanuit het westen naar het winkelcentrum, via de Bellatrixstraat minder dan 700 meter. Een route door het park zou ongeveer 450 meter zijn; een winst van 35%. De oude route is 1,56 maal langer. Gezien onze ervaringen zal de parkroute op deze gronden dus als alternatief graag gekozen worden.

Bewoners die in de hoogbouwflat, hoek Orionweg en Bellatrixstraat, en omgeving wonen, winnen er niet mee; voor hen is de route door het park eerder een omweg.

Daar komt bij dat het terrein geaccidenteerd is en dat aan de westzijde van het park een flinke heuvel genomen moert worden om de Orionweg op te komen; zeker voor mensen op de fiets (met boodschappen) minder aantrekkelijk.

Voor de bewoners van de Vlakkenflats zelf is de winst wellicht nog het grootst; dit is echter nogal afhankelijk van de exacte plek van woning en fietsenberging. Wandelend is voor de meeste flatbewoners de route door het park naar het winkelcentrum qua afstand een aantrekkelijk alternatief.

Ook voor de doorsteek van noord naar zuid en vice versa, is de directe doorsteek door het park een flinke bekorting van de alternatieve mogelijkheden.

4.2 Overwegingen voor verlichting van de fiets- en wandelroute

Voor ons advies over de verlichting van de fiets- en wandelroute door het park hebben we enkele punten mede in overweging genomen:

- de verwachting over de gebruiksintensiteit overdag en 's avonds;
- de voorwaarden die aan een veilig verlichte route kleven en de consequenties daarvan;
- de aantrekkelijkheid van het bestaande alternatief om bij het winkelcentrum te komen;
- de gevolgen die verlichting voor de omwonenden zal hebben.

We zullen zowel de variant met als zonder veilige verlichting schetsen en daarna ons advies formuleren.

Wel verlichten

Een belangrijk argument om sociaal veilig te verlichten is het gewoontegebruik dat van een route wordt gemaakt. Als deze route overdag aantrekkelijk en sociaal veilig is, wordt gebruik uitgelokt en is de kans dat mensen deze route ook 's avonds gaan gebruiken groter. Er moet op worden gelet dat niet een situatie van schijnveiligheid worden gecreëerd. Het aanbrengen van oriënterende verlichting is dus zeker af te raden. Voor een veilige situatie moet gekozen worden voor een verlichtingsniveau dat aan de bestaande normen en eisen voldoet.

Dat stelt ook eisen aan omgeving van het fiets- en wandelpad. De omgeving moet overzichtelijk zijn: beplanting hoger dan 40 cm is aan beide zijden ten minste 4 meter verwijderd van de zijkant van het pad. In het hele park dienen de zichtlijnen vanuit de flats optimaal te zijn; alleen losse plukjes van hogere begroeiing zijn gewenst. Ook dient men vanaf alle plekken in het park een goed overzicht te hebben.

Als de doorgaande route in de langsrichting wordt verlicht valt ook dwarsverkeer van fietsers en voetgangers te verwachten. Dat betekent dat ook de paden vanuit de hoven het park in goed verlicht moeten zijn. De doorgang bij de flats moet goed verlicht en ruim bemeten zijn; vanaf twee zijden moet men zich veilig voelen en de doorgang moet als mogelijke vluchtroute worden ervaren.

Wordt er voor verlichting van de doorgaande route gekozen, dan is het logisch om de toegang tot het park aan de Orionweg nabij de Dennekoplaan te leggen. De fietsroute zal dan met hooguit zeer zwakke bochten door het park lopen en zo dicht mogelijk bij het winkelcentrum het park weer verlaten, om als echt aantrekkelijk ervaren te worden. Verwacht mag worden dat het fietsverkeer dat het park dwars doorsnijdt dan ook zal toenemen en dat de geplande voetgangerspadjes ook door fietsers gebruikt zullen worden. Dit stelt ontwerpeisen aan de ontsluiting van het park vanuit de flats/de hoven. Dit moeten ruime doorgangen worden, met goede zicht op wat verderop gebeurt

Er kleven echter ook nadelen aan deze optie. Het effect van een dergelijke omvangrijke verlichting van het park is in de eerste plaats dat die plekken waar geen verlichting is als extra donker (contrastwerking) en dus juist minder veilig ervaren worden. Een tweede effect valt van de omwonenden te verwachten: waarschijnlijk zullen meer mensen hun gordijnen sluiten en bij de benedenwoningen zullen mensen schuttingen en andere afsluitingen aanbrengen. Het toenemend aantal mensen dat van het park gebruik zal maken zal de angst voor inbraak en overlast doen groeien.

Vanuit de woningen verbetert het zicht op de verlichte paden flink. Het zicht op wat zich op de onverlichte gedeelten afspeelt neemt echter af (contrastwerking). Wat men aan de ene kant wint, verliest men aan de andere kant dus weer.

Niet verlichten

Ook met de nieuwbouw in gedachten is de verwachting dat er bijzonder intensief gebruik van de doorgaande fiets- en wandelroute gemaakt zal worden niet erg hooggespannen. De route door het park blijkt slechts voor een deel van de bewoners aan de westzijde enig voordeel op te leveren. Van de huidige bewoners van de Vlakkenflats is niet bekend of zij 's avonds meer gebruik van het park als doorgaande route naar het winkelcentrum willen maken.

Als het park niet extra verlicht wordt zal het naar buiten vallend licht van de omliggende woningen optimaal effect hebben; deze vervloeit dan als het ware als men verder van de gevels af komt. Er is minder last van contrastwerking; de ogen wennen aan betrekkelijke duisternis, de onverlichte hoven en andere onverlichte plekken zullen minder als donkere gaten ervaren worden.

Bewoners zullen net als nu de gordijnen frequent open laten en minder neiging hebben de woningen met schuttingen af te scherm; in de zomermaanden zal het gebruik van balkon en tuin niet worden ingedamd. De functie van de sociale ogen komt optimaal tot zijn recht.

Het niet verlichten van de parkroute zal het gebruik daarvan in donker ontmoedigen. Omdat het volledig veilig krijgen van het park niet haalbaar is, valt hier veel voor te zeggen. De alternatieve routes om de flats heen zijn bovendien slechts voor een beperkt aantal mensen een omweg.

DSP-advies

DSP-groep verwacht geen explosieve verkeersontwikkeling door het aanleggen van een oost-west verbinding voor langzaam verkeer door het park in Zeewijk. De route zal wellicht een recreatieve functie hebben, maar dan vooral overdag. De heuvelachtigheid van het terrein maakt de aantrekkelijkheid voor fietsers beperkt. Voor hondenuitlaters kan een betere ontsluiting van het park aantrekkelijk zijn; zij hebben echter veel alternatieven. Het is momenteel niet bekend of behoefte bestaat aan intensiever gebruik door direct omwonenden, in de avonduren.

Als een hoofdroute sociaal veilig verlicht gaat worden, dienen de routes vanaf de hoven dat ook te zijn, omdat de hoofdroute dit verkeer aantrekt. Het effect hiervan (zeker op belevingsniveau) is het ontstaan van zeer lichte naast zeer donkere plekken. Verwacht kan ook worden dat de sociale ogen van bewoners zich van het park gaan afwenden. Het netto resultaat is niet aantrekkelijk. Sociale controle is nog steeds de sterkst werkende veiligheidsmaatregel. We verwachten bovendien dat de aantrekkelijkheid van de woonomgeving voor de bewoners zal afnemen.

DSP-groep adviseert daarom het gebruik van de doorgaande route in de avonden te ontmoedigen door de route niet te verlichten (ook geen oriëntatieverlichting). Om dit te versterken kan worden overwogen de route meer te laten slingeren en minder op de kortste verbinding aan te koersen. Door de route niet te verlichten kan het effect van de sociale ogen vanuit de flats zo groot mogelijk zijn. Strijklicht vanuit de flats zal een gelijkmatig langzaam wegvloeiend verlichtingseffect hebben op de randen van het park: voor de veiligheidsbeleving van de bewoners plezierig en minder inbraakgevoelig. Door het gebruik van het park in de avonden te beperken zal het gebruik van de buitenruimtes van de woningen bovendien zo groot mogelijk zijn. Bij het ontwerp van de nieuwbouw op de hoeken van de flats dient rekening gehouden worden met uitstraling en goed zicht op het park.

Zowel overdag als 's avonds blijft het van belang de doorgangen bij de hoven het park in, ruim bemeten en goed overzichtelijk te maken en deze goed te verlichten.

Welke optie men ook kiest, voor de sociale veiligheid van het park is het sowieso gewenst een overzichtelijk ontwerp te maken met aandacht voor goede zichtlijnen.

Tot slot valt aan te bevelen om ook aan de beide kopse kanten van het park aandacht aan goede verlichting te geven. Op de Orionweg moet men zich, met het park naast zich veilig voelen (daar dus extra aandacht voor goede randverlichting) evenals op het parkeerterrein bij de sterflat. Met name dit parkeerterrein zou beter verlicht mogen worden, liefst volgens de normen van het Politiekeurmerk Veilig Wonen

In onderstaand schema worden de pro's en contra's nog eens samengevat.

	PRO	CONTRA
Wel Verlichten	<ul style="list-style-type: none"> • route w-o en n-z sociaal veilig • route verkorting > 1,5 (vanaf Dennekoplaan) • gewoonte overdag → gewoonte 's avonds 	<ul style="list-style-type: none"> • sterk contrast tussen wel en niet verlichte plekken → verbindingseffect → donkere onveilige 'gaten' (voor gebruiker en voor sociale ogen) • minder sociale ogen (afkeren) • erg veel licht in beperkt en besloten gebied • brede, min of meer rechte band door park
Niet verlichten	<ul style="list-style-type: none"> • geen schijnveiligheid • gelijkmatig beeld • randverlichting rond flats → toename veiligheidsgevoel flatbewoners / inbraak veilig • effect sociale ogen optimaal 	<ul style="list-style-type: none"> • doorsteek zal toch gebruikt worden → deze 's avonds ontmoedigen → meer inrichtingsvrijheid